

Jim van der Meer Mohr

DE ORANJES VIEREN FEEST

*Hoogtepunten in het leven van de Oranjes verbeeld in negentiende- en twintigste-eeuwse kunstwerken**

De Geschiedkundige Vereniging Oranje-Nassau (GVON) viert feest. De vereniging bestaat honderd jaar. In de afgelopen eeuw heeft de GVON zeer leeswaardige jaarboeken gepubliceerd en vooral een belangrijke collectie schilderijen, tekeningen, prenten, penningen, sculpturen en andere kunstvoorwerpen bijeengebracht. Dit is dan ook een mooie aanleiding om in deze bundel onze schilderijencollectie eens met een feestbril te bekijken en deze als vertrekpunt te nemen voor dit artikel, dat gewijd is aan de weergave van feestelijke momenten in het leven van de Oranjes vanaf koning Willem I.

Voor genealogen zijn de DTB-registers een begrip. Dat zijn de boeken met gegevens over dopen, trouwen en begraven, voor de invoering van de burgerlijke stand in 1811. De 'D' en de 'T' zijn ook in dit verband aan de orde, terwijl de 'B' nu uiteraard niet meedoet, maar daarvoor in de plaats komt de 'I' van inhuldiging. Daarnaast zijn er feestelijke en ceremoniële bijeenkomsten als uitreikingen van medailles en vaandels en eerstesteenleggingen, die behoren tot de *core business* van de monarch. Hoewel er door de eeuwen heen talloze portretten van de diverse leden van het Huis Oranje-Nassau, al dan niet in opdracht van het hof, zijn gemaakt, lijken de Oranjes na een eerste inventarisatie waar het gaat om het vastleggen van deze feestelijke gebeurtenissen zuinige opdrachtgevers te zijn geweest. Er is in dit opzicht dan ook niet echt sprake van een picturale traditie. Toch zijn er voldoende werken bekend, waarop dergelijke feestelijke hoogtepunten zijn verbeeld, zodat voor dit artikel een redelijk representatief overzicht kon worden samengesteld. Daarbij heb ik mij beperkt tot schilderijen, aquarellen en tekeningen, enerzijds omdat de penningen in de collectie van de GVON elders reeds zijn beschreven,¹ anderzijds omdat er van de prenten in de collectie nog geen overzicht beschikbaar is.

Alvorens verder in te gaan op het thema van deze bijdrage, eerst een korte opmerking over de totstandkoming van de GVON-collectie, die nu circa 9000 objecten en boeken telt. Daaronder zo'n 150 schilderijen, inclusief een dertigtal portretminiaturen, ongeveer 200 tekeningen en aquarellen, ruim 3000 prenten, circa 750 penningen en een 150-tal sculpturen, voorts veel Oranje-souvenirs en tal van andere objecten. Zoals elders in dit jubileumboek door Marieke Spliethoff wordt toegelicht, begon het verzamelen na de grote Oranje-tentoonstelling in 1923. Direct na deze tentoonstelling ontstond de wens om tot een museum te komen, een wens die in 1926 werkelijkheid

Afb. 1 Matthias Ignace van Bree, *De doop van de erfprins van Oranje, later koning Willem III, in de Augustijnenkerk te Brussel op 27 maart 1817*, olieverf op paneel, 1817 (uitsnede, zie ook pag. 166).

PALEIS HET LOO, APELDOORN, LANGDURIG BRUIKLEEN VAN DE GESCHIEDKUNDIGE VERENIGING ORANJE-NASSAU

Afb. 1 Matthias Ignace van Bree, *De doop van de erfprins van Oranje, later koning Willem III, in de Augustijnenkerk te Brussel op 27 maart 1817*, olieverf op paneel, 1817.

PALEIS HET LOO, APELDOORN, LANGDURIG BRUIKLEEN VAN DE GESCHIEDKUNDIGE VERENIGING ORANJE-NASSAU

werd met de opening van het Oranje-Nassau Museum in de Haagse Boterwaag. Tal van schilderijen en andere voorwerpen werden in de begintijd geschenken door particulieren of aangekocht door de vereniging, soms met particuliere middelen. Aanvankelijk was er niet echt sprake van een verzamelbeleid. Wat zich voordeed, werd verworven. Pas sinds de collectie is overgegaan naar Paleis Het Loo, wordt er in goed overleg met de conservatoren aangekocht. Op die manier worden gaten in de collectie opgevuld. Al met al is de collectie zo belangrijk en uniek geworden, dat de GVON nu tot de belangrijkste bruikleengevers van Paleis Het Loo behoort.²

Wij keren terug naar het uitgangspunt van dit artikel: de feestelijke gebeurtenissen in het leven van de Oranjes. Hiervan zijn in de GVON-collectie mooie voorbeelden te vinden: zeven schilderijen – twee van een doop, één van een huwelijk, één vaandeluitreiking, één eerstesteenlegging, één rijtoer en één van de feesten ter gelegenheid van de achttiende verjaardag van prinses Juliana –, tien bladen met tekeningen van de straatversiering die in 1898 ter gelegenheid van de inhuldiging in Den Haag te zien was, en vier bladen die in 1889 van praalwagens zijn gemaakt.³ Deze komen uiteraard allen aan de orde. Verder beschrijf ik, als enige uitzondering op de regel om mij te beperken tot schilderijen, aquarellen en tekeningen, ook het houten portret van Willem-Alexander, dat in opdracht van de GVON ter gelegenheid van diens inhuldiging is gemaakt. Al met al geeft dit voldoende houvast om met de eigen collectie als uitgangspunt verschillende feestelijke thema's te belichten. Dit overzicht heb ik aangevuld met verschillende werken uit onder andere de Koninklijke Verzamelingen en de collectie van Paleis Het Loo.

Dopen

De doop is in het leven van veel mensen een moment van betekenis, ook in het leven van een vorst of vorstin. Helaas zijn er niet van alle doopmomenten voorstellingen bekend en zullen wij het moeten doen met een paar, overigens fraaie voorbeelden. In de collectie van de GVON is een olie-verfschets te vinden, waarop de toen net tot hofschilder benoemde Matthias Ignace van Bree (1773-1839)⁴ de doop van de erfprins van Oranje, de latere koning Willem III (1817-1890), in de Augustijnenkerk te Brussel op 27 maart 1817 heeft vastgelegd (afb. 1). De doopsce`ne trekt alle aandacht van de kijker naar zich toe. Op een kussen ligt de erfprins, die wordt gedragen door zijn vader, de prins van Oranje, de latere koning Willem II (1792-1849). De doop wordt verricht door dominee Willem Leendert Krieger (1745-1822), de hofpredikant van koning Willem I (1772-1843). Rechts van de prins van Oranje staan verder prins Frederik (1797-1881), Nicolaas grootvorst van Rusland (de latere tsaar Nicolaas I, 1796-1855), koning Willem I, koningin Wilhelmina (1774-1837), prinses Wilhelmina (1751-1820), de weduwe van prins Willem V, en prinses Louise (1770-1819). Direct links van de dominee staat de grootmeesteres van prinses Anna Paulowna (1795-1865), Agneta Margaretha Catharina Boreel (1770-1824), echtgenote van mr. Hendrik baron Fagel (1765-1838). Van de enige bekende andere afbeelding van deze doop, een schilderij van de Belgische kunstenaar Joseph Paelinck (1781-1839), is de huidige verblijfplaats onbekend.⁵ Met de doop van prinses Wilhelmina (1880-1962) op 13 oktober 1880 werd een groot feest gevierd. Als dochter van koning Willem III en zijn tweede vrouw Emma van Waldeck-Pyrmont (1858-1934) was zij het die de dynastie redde en later op de troon zou plaatsnemen. Het Haagse dagblad *Het Vaderland* opende de berichtgeving over de doop van de jonge prinses dan ook als volgt:

Men kon 't de residentie heden aanzien dat er een buitengewone gebeurtenis moest plaats vinden. In de hoofdstraten waren uit tal van woningen de oranje- en nationale vlaggen, uit enkele huizen ook die van Waldeck-Pyrmont gestoken. Van 11 uur af bewoog zich bovendien van het Koninklijk Paleis tot aan de Willemskerk een talrijke menigte.

De door koning Willem II als manege gebouwde en sinds 1853 als kerk dienstdoende Willemskerk aan de Nassaulaan was toen met zijn ruim 2000 zitplaatsen één van de grootste kerken van Nederland. De kunstenaar Otto Eerelman (1839-1926) viel de eer ten deel om de doop van prinses Wilhelmina vast te leggen. Hij werd hiertoe verzocht door het hof en het resultaat, een tekening in zwart krijt, werd als basis gebruikt voor een litho (afb. 2).⁶ Centraal is koningin Emma weergegeven, haar dopeling in de armen. De doop wordt verricht door dominee Cornelis Eliza van Koetsveld (1807-1893). Achter de koningin staan van links naar rechts prins Frederik (1797-1881), de jongere broer

Afb. 2 **Otto Eerelman**, *De doop van prinses Wilhelmina in de Willemkerk te Den Haag op 12 oktober 1880*, zwart krijt op papier, 1880.

KONINKLIJKE VERZAMELINGEN, DEN HAAG

van koning Willem II, groothertog Karel Alexander van Saksen-Weimar-Eisenach (1818-1901) en zijn vrouw Sophie, prinses der Nederlanden (1824-1897), koning Willem III, Maria van Pruisen, prinses der Nederlanden (1855-1888) en George Victor, vorst van Waldeck-Pyrmont (1831-1893). Tussen de kansel en de dominee staat de hofhouding. Verder waren, zo valt te lezen in *Het Vaderland*, onder anderen de voorzitters van beide Kamers der Staten-Generaal, de ministers, de vice-president van de Raad van State, de commissaris des Konings, de burgemeester van Den Haag en tal van diplomaten en militairen aanwezig. Deze personages zijn door Eerelman schetsmatig weergegeven. Aan de hand van de beschrijving in de krant zou deze tekening overigens ingekleurd kunnen worden. Zo staat er dat koningin Emma ‘een fraai sleepkleed van blauw fluweel, met hemelsblauwe zijbanen van satijn, gegarneerd met witte kant, en een hoed van dezelfde kleur’ droeg. Prinses Sophie droeg een ‘lichtblauw zijden kleed met witte kant en hoed van dezelfde stof’, terwijl prinses Maria van Pruisen ‘geheel in wit zijde gekleed’ was. De koning droeg het generaalsuniform met het Grootkruis van de Militaire Willemsorde en zijn oom prins Frederik droeg het uniform van veldmaarschalk. De groothertog van Saksen-Weimar-Eisenach en de vorst van Waldeck-Pyrmont droegen beiden een Duits generaalsuniform. *Het Vaderland* doet gedetailleerd verslag van de doopplechtigheid. Het voert te ver daar uitgebreid bij stil te staan. Wel is het vermeldenswaard dat dominee Van Koetsveld na de doop beide ouders feliciteerde en daarna ook de prinses toesprak:

Afb. 3 **Jan Hoynck van Papendrecht**, *Aankondiging van de geboorte van prinses Juliana te Den Haag op 30 april 1909*, aquarel op papier, 1909.

PALEIS HET LOO, APeldoorn

En gij, jeugdige Prinses, nog onbewust van ’s werlds grootheid en ijdelheid, van zonde en verzoening, moogt gij worden de erfgename van ’s Vaders adel en van Moeders liefde; was op tot een christelijke Maagd, tot een waardige telg van ’t Huis van Oranje-Nassau, maar bovenal tot een ootmoedige burgeres van het Koninkrijk der Hemelen.

Negenentwintig jaar later, op 5 juni 1909, werd, eveneens in de Willemkerk, prinses Juliana (1909-2004) gedoopt. De dienst werd geleid door de plaatsvervangend hofprediker dominee Jan Hendrik Gerritsen (1867-1923). Koningin Wilhelmina had de leden van de Commissie voor de Koninklijke Subsidies aan Jeugdige Kunstschilders uitgenodigd voor de doop. Aanwezig waren Mari ten Kate (1831-1910), voorzitter, Johan Christiaan Karel Klinkenberg (1852-1924), secretaris, Louis Apol (1850-1936), prof. Bart van Hove (1850-1914), Willem Maris (1844-1910), John Hulk (1855-1913), Jan Hoynck van Papendrecht (1858-1933) en prof. Nicolaas van der Waay (1855-1936). Daarnaast werden ook Willy Martens (1856-1927) en Jozef Israëls (1824-1911) uitgenodigd.⁷ Mari ten Kate had in 1895, zoals later aan de orde zal komen, een groot schilderij gemaakt van het huldeblijk van koningin Wilhelmina en koning-regentes Emma aan het Indische Leger en Nicolaas van der Waay had in 1898 de eedaflegging van koningin Wilhelmina vastgelegd.

Ook van de hand van Hoynck van Papendrecht zijn eerdere werken bekend van koninklijke activiteiten en hij had zelfs al een aquarel geschilderd van de herauten die de geboorte van de prinses hadden aangekondigd (afb. 3). Ongetwijfeld zal Hoynck van de doopplechtigheid schetsen hebben

Afb. 4 Jan Hoynck van Papendrecht, *De doop van prinses Juliana in de Willemskerk te Den Haag op 5 juni 1909*, olieverf op doek, 1909.

PALEIS HET LOO, APeldoorn, LANGDURIG BRUIKLEEN VAN DE GESCHIEDKUNDIGE VERENIGING ORANJE-NASSAU

gemaakt, die hij heeft gebruikt voor zijn schilderij van de doop. Het eindresultaat is in olieverf en ook schilderde hij een voorstudie in aquarelverf. De olieverfversie behoort tot de hoogtepunten van de collectie van de GVON (afb. 4). De aquarel is te vinden in het Haags gemeentearchief.⁸ Beide versies zijn overigens identiek. De kunstenaars waren geplaatst op de banken van rij twaalf, de één na laatste rij rechts van de kansel, direct naast het zijpad waarlangs de stoet na de doop vertrok. Dit verklaart ook dat Hoynck niet de doop zelf, maar het cortège van de waarnemend grootmeesteres Agneta Hendrika Groeninx van Zoelen-van de Poll (1857-1933) met de dopeling in haar armen na de doop heeft weergegeven, waarop hij immers vol zicht had gehad. Hierdoor heeft hij overigens een veel levendiger beeld nagelaten, dan zijn voorgangers Van Bree en Eerelman. ‘Het was één kleurengestoei, één goudgeflonker, één schittering van uniformen en prachtkleedij beneden en boven, maar vooral beneden, waar de vertegenwoordigers der vreemde Hoven, de gezanten en Hofdignitarissen, gezeten waren.’⁹ Het schilderij is inderdaad een feest van kleur om naar te kijken en zeker voor liefhebbers van uniformen – wat de kunstenaar ook was – valt er veel te zien. Voorop loopt de opperceremoniemeester Adolf Jacob Carel baron van Pallandt, heer van Neerijnen (1838-1920). Hij draagt de oranje sjerp en de achtpuntige borstster horend bij het Grootkruis in de Huisorde van Oranje. Opvallend is dat koningin en prins niet zijn afgebeeld,

Afb. 5 Gerard van Hove, *De doop van prinses Juliana in de Willemskerk te Den Haag op 5 juni 1909*, olieverf op doek, 1909.

KONINKLIJKE VERZAMELINGEN, DEN HAAG

terwijl de predikant slechts in de verte op de kansel zichtbaar is. De hoofdpersoon is de jonge prinses, die gedragen wordt door de hofdame in het blauw.

Veel statischer en traditioneler is het schilderij dat Gerard van Hove (1877-1936) van de doop maakte (afb. 5). Hier geeft de kunstenaar van bovenaf een beeld van het moment dat de prinses wordt gedoopt. Hoewel wat statisch, geeft het stuk goed aan hoe de grote Willemskerk letterlijk tot de nok toe was gevuld met gasten.¹⁰ Van de doop van prinses Beatrix en prins Willem-Alexander zijn uitsluitend foto's gemaakt; een kunstenaar is er niet aan te pas gekomen om dit moment vast te leggen.

Trouwen

In de collectie van de GVON bevindt zich maar één huwelijksportret, namelijk dat van prins Frederik (1797-1881) en prinses Louise van Pruisen (1808-1870) uit 1825. Het is geschilderd door de vrij onbekende Haagse kunstenaar Johannes Hari (1772-1849) (afb. 6). Het is een wat stijf portret waarop het echtpaar staand is afgebeeld en zelfs ietwat beteuterd kijkt. Als voorbeeld zal de kunstenaar ongetwijfeld het huwelijksportret van koning Willem II en Anna Paulowna uit 1816 door Jan Willem Pieneman (1779-1853) hebben gebruikt, dat in het stadhuis van Tilburg hangt.¹¹

Veel levendiger is het schilderij dat Otto Eerelman maakte van het huwelijk van koningin Wilhel-

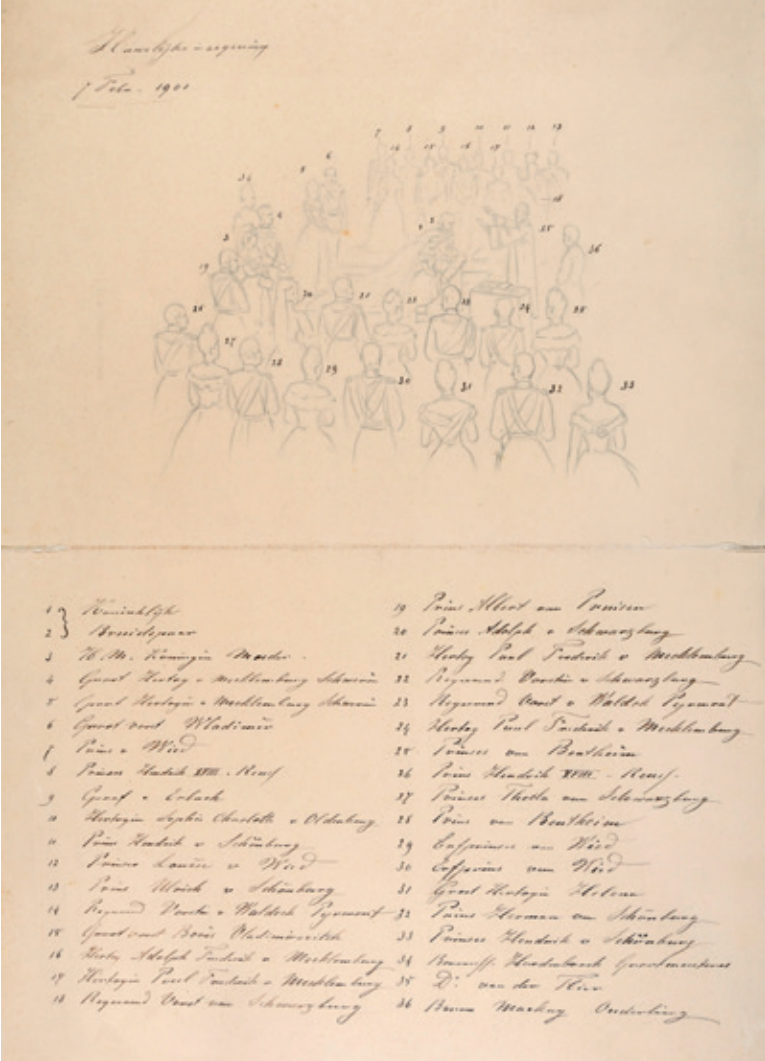

Afb. 6 **Johannes Hari**, *Huwelijksportret van prins Frederik en prinses Louise van Pruisen*, olieverf op paneel, 1825.
PALEIS HET LOO, APeldoorn, LANGDURIG BRUIKLEEN VAN DE GESCHIEDKUNDIGE VERENIGING ORANJE-NASSAU

Afb. 7 **Otto Eerelman**, *De huwelijksplechtigheid van koningin Wilhelmina en prins Hendrik in de Grote Kerk te Den Haag op 7 februari 1901*, olieverf op doek, 1901.
KONINKLIJKE VERZAMELINGEN, DEN HAAG

mina en prins Hendrik van Mecklenburg-Schwerin (1876-1934) op 7 februari 1901 (afb. 7). Als het ware van boven geschilderd, geeft de kunstenaar een prachtig en kleurrijk beeld van de geheel gevulde Haagse Grote of St. Jacobskerk, waar het huwelijk werd voltrokken. De kunstenaar heeft ervoor gekozen het moment weer te geven dat dominee Gerrit Jacobus van der Flier (1841-1909) het bruidspaar inzegt, met zijn handen opgeheven boven de hoofden van koningin Wilhelmina en prins Hendrik. Dankzij de plattegrond die de intendant van de koninklijke paleizen, jhr. Jacob Pompejus Ernst Hoeufft van Velsen (1842-1910), van de placering in de Grote Kerk heeft gemaakt,

Afb. 8 **Otto Eerelman, Schets van de hoofdpersonen bij het huwelijk van koningin Wilhelmina en prins Hendrik**, pen en potlood op papier, 1901. KONINKLIJKE VERZAMELINGEN, DEN HAAG

Afb. 9 **Kees van Dongen, Rijtoer in de Gouden Koets door Amsterdam ter ere van het huwelijk van koningin Wilhelmina en prins Hendrik**, blauw krijt, pen en penseel in zwart, 1901. STADSARCHIEF AMSTERDAM

Afb. 10 **Piet van der Hem, De huwelijksplechtigheid van prinses Juliana en prins Bernhard in de Grote of St. Jacobskerk te Den Haag op 7 januari 1937**, olieverf op doek, 1937. PALEIS HET LOO, APELDOORN, LANGDURIG BRUIKLEEN VAN DE RIJKSDIENST VOOR HET CULTU-REEL ERFGOED, AMERSFOORT

kan een groot deel van de aanwezigen op het schilderij geïdentificeerd worden.¹² Links achter de bruid staat koningin-moeder Emma met links van haar groothertog Frederik Frans IV van Mecklenburg-Schwerin (1882-1945), een broer van prins Hendrik. Achter prins Hendrik staan de hertogin Marie Alexandrine Elisabeth Eleonore van Mecklenburg-Schwerin (1854-1920), halfzus van prins Hendrik, en haar man, grootvorst Wladimir Aleksandrovitsj Romanov, grootvorst van Rusland (1847-1909). Rechts naast de koningin-moeder staat nog goed zichtbaar prins Frederik Willem Nicolaas Albert van Pruisen (1837-1906). Op de eerste rij, aan weerszijden van het bruidspaar, zitten tal van Duitse vorsten, prinsen en hun echtgenotes. Eerelman had zich voor deze opdracht zeer goed voorbereid en heeft daarbij hulp van het Koninklijk Huis gekregen. Zo beschikte hij over foto's van de gasten en wist hij welke uniformen en versierselen zij droegen. Voor het schilderij heeft hij van de hoofdgroep een schets gemaakt, waarop de personen genummerd zijn, en op een overzicht is te lezen wie zij zijn (afb. 8). Zelf vond hij deze, wat zijn laatste grote ceremoniële opdracht zou worden, een enorme *tour de force*.¹³ Een maand na het huwelijk was er op 5 maart een rijtoer door Amsterdam. De kunstenaar Kees van Dongen (1877-1968) maakte van deze rijtoer in de Gouden Koets, in opdracht van uitgeverij Elsevier, een zeer levendige schets (afb. 9).¹⁴ In 1937 viel de kunstenaar Piet van der Hem (1885-1961) de eer ten deel om in opdracht van de regering het huwelijk van prinses Juliana en prins Bernhard van Lippe-Biesterfeld (1911-2004), dat op 7 januari van dat jaar in de Grote of St. Jacobskerk te Den Haag had plaatsgevonden, op het doek vast te leggen (afb. 10).¹⁵ Piet van der Hem was geen onbekende bij de koninklijke familie. In 1923 had hij de opdracht gekregen om ter gelegenheid van het 25-jarig regeringsjubileum van

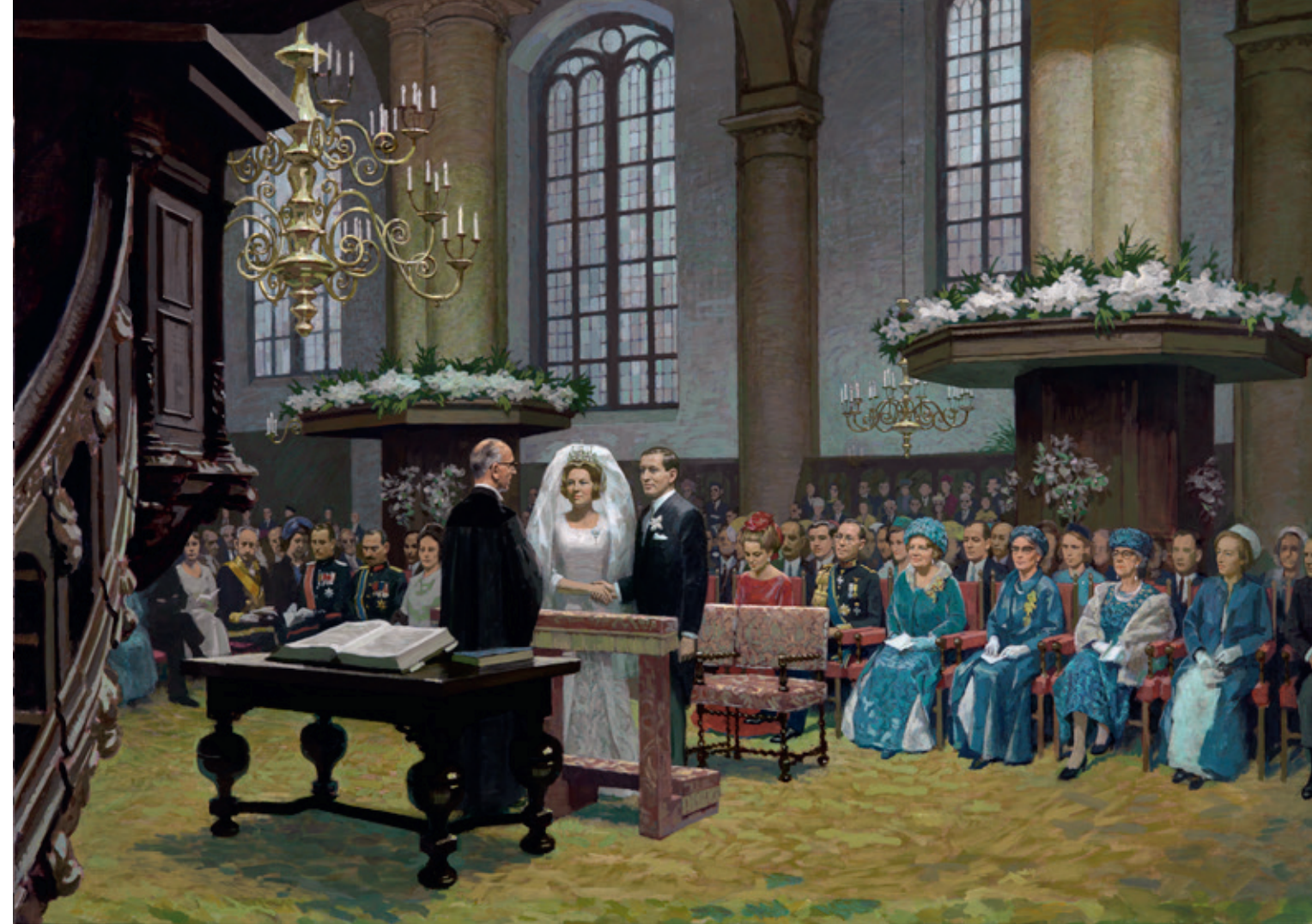
koningin Wilhelmina een groepsportret van de koningin, de prins en de prinses te maken.¹⁶ Meer opdrachten volgden na de troonsbestijging van koningin Juliana.¹⁷

Voor het huwelijksportret heeft Van der Hem het moment gekozen, waarop de hofpredikant dominee Willem Leonard Welter (1849-1940) het huwelijk gaat inzegenen, met naast hem hofpredikant prof.dr. Herman Theodorus Obbink (1869-1947), die later het votum zou uitspreken. De prinses en de prins knielen voor dominee Welter. Achter hen staan de lege stoelen met de wapens van Nederland en Lippe op de rug. Hoewel het geheel wat schetsmatig oogt, heeft Van der Hem, net als Eerelman dat vóór hem in 1901 deed, een en ander zeer goed voorbereid en bij de uitwerking portretten van de koninklijke gasten gebruikt om deze zo precies mogelijk weer te geven. Juliana draagt een wit satijnen jurk met een vijf meter lange sleep en de prins is gekleed in het uniform van cavalerieofficier in de rang van kapitein. De bruidsmeisjes staan achter de dominee. Koningin Wilhelmina kijkt staand achter de stoel van de prinses toe, met naast haar links prins Ernst Aschwin van Lippe Biesterfeld (1914-1988), de broer van prins Bernhard, en aan de andere kant de moeder van de prins, prinses Armgard (1883-1971), die sinds 1934 weduwe was.¹⁸ Aan weerszijden van hen staan tal van Duitse vorsten, onder andere uit de Huizen Waldeck-Pyrmont, Mecklenburg en Lippe. Het was de nadrukkelijke wens van koningin Wilhelmina dat het een ‘familiefeest’ zou worden, waardoor er geen gekroonde hoofden genood waren. Al met al is de kunstenaar er goed in geslaagd een levendig beeld van deze gebeurtenis te maken. In de Koninklijke Verzamelingen bevindt zich een fraaie tekening van Willy Sluiter, waarin de zegenende dominee Welter met het bruidspaar is weergegeven. Ook heeft Sluiter van de plechtigheid in de kerk een mooie, kleurrijke aquarel gemaakt.¹⁹

Op 10 maart 1966 werd in de Westerkerk in Amsterdam het huwelijk voltrokken van prinses Beatrix (1938) en jonkheer Claus van Amsberg (1926-2002). Dominee Hendrik Jan Kater (1911-2003) zegende het huwelijk in, waarna de preek werd gehouden door de oud-vlootpredikant dominee Johannes Hendrik Sillevius Smitt (1897-1975). De regering had de Wassenaarse kunstschilder Bob Bruyn (1906-1989) de opdracht gegeven om van de inzegening een schilderij te maken. Bruyn mocht bij het huwelijk aanwezig zijn en heeft ter plekke schetsen gemaakt waaruit hij later een keuze kon maken. Hij had een prachtige plek voor de televisiecamera’s en ongeveer anderhalve meter lager, zodat hij het bruidspaar prachtig kon waarnemen.²⁰ Het moest een groot schilderij worden, waarvan tijdens de opdracht niet bekend was waar het zou komen te hangen. Twee dagen voor het huwelijk heeft de kunstenaar in de Westerkerk wat schetsen gemaakt om zich een beeld te kunnen vormen van de plek waar de ceremonie zou gaan plaatsvinden. Een paar weken na het huwelijk zei de kunstenaar tegen het *Algemeen Handelsblad*:

Ik ben er nog niet mee begonnen. Het doek moet zelfs nog gemaakt worden. (...) Ik ben beslist niet van plan er langer over toe doen dan nodig is. Het moet ten slotte enige actualiteit houden en als het te lang duurt verlies je het contact met de gebeurtenissen, maar ik denk dat het toch zeker wel een paar maanden zal duren.²¹

Helaas is het schilderij, doordat de kunstenaar kort daarna werd getroffen door een hartinfarct, nooit voltooid en is uitsluitend een grote olieverfschets overgebleven (afb. 11).²² Hoewel het schilderij dus niet af is, geeft het wel een kleurrijk beeld van de plechtigheid met een pracht aan bloemen en fonkelende kroonluchters. Beatrix en Claus staan tegenover dominee Kater op het moment voordat zij het jawoord zullen uitspreken. Ondanks dat de figuren schetsmatig zijn uitgewerkt, is wel goed zichtbaar dat op de eerste rij achter het bruidspaar prinses Irene (1939), prins Bernhard en koningin Juliana zitten, met daarnaast Gösta von Amsberg-von dem Bussche-Haddenhausen (1902-1996), de moeder van de bruidegom, en naast haar prinses Armgard, de moeder van prins Bernhard, en daarnaast Claus’ zuster Sigrid von Amsberg (1913-2003) en haar

Afb. 11 **Bob Bruyn, *De huwelijksplechtigheid van prinses Beatrix en Claus van Amsberg in de Westerkerk te Amsterdam op 10 maart 1966*, olieverf op doek, 1966.**

PALEIS HET LOO, APeldoorn

man Bernd Jenquel (1913-2003). Op de eerste rij zaten links van het bruidspaar Josephine Charlotte van België, groothertogin van Luxemburg (1927-2005) en haar man groothertog Jan van Luxemburg (1921-2019). Verder waren naast tal van andere vorsten ook de Belgische koning Boudewijn (1930-1993) en koningin Fabiola (1928-2014), koning Constantijn (1949-2023) en koningin Anne-Marie (1946) van Griekenland uitgenodigd. Onder de genodigden bevonden zich ook bekende sporters als de schaatser Ard Schenk (1944), de zwemster Ada Kok (1947) en de cabaretier Paul van Vliet (1935).²³ Dat de provobeweging die dag voor grote rellen zorgde, waarbij ‘republiek, republiek’ werd gescandeerd,²⁴ is door de serene rust die deze olieverfschets uitstraalt helemaal niet voelbaar. Helaas heeft noch de regering noch het Koninklijk Huis een kunstenaar de opdracht gegeven om het huwelijk van prins Willem-Alexander (1967) en Máxima Zorreguieta (1971) op 2 februari 2002 in olieverf vast te leggen, zodat dit overzicht van de ‘T’ in 1966 wordt afgesloten.

Inhuldigingen

De ‘T’ van Inhuldigingen heeft in de negentiende eeuw geleid tot en aantal kleurrijke schilderijen, niet alleen van het plechtige moment van de inhuldiging zelf, maar ook, met name in 1898 bij de inhuldiging van koningin Wilhelmina, van de rijtoeren en de straatversiering.

Afb. 12 **Pierre Jean Baptiste Leroy**, *De inhuldiging van koning Willem I te Brussel op 21 september 1815*, aquarel op papier, 1815.
PALEIS HET LOO, APELDOORN

Afb. 13 **Nicolaas Pieneman**, *Eedaflegging van koning Willem II in de Nieuwe Kerk te Amsterdam*, olieverf op doek, 1840
KONINKLIJKE VERZAMELINGEN, DEN HAAG

Afb. 14 **Pieter de Josselin de Jong**, *De regalia van 1840, na de restauratie in 1898*, olieverf op doek, na 1898.
KONINKLIJKE VERZAMELINGEN, DEN HAAG

Afb. 15 **Johannes Bosboom**, *De inhuldiging van koning Willem III in de Nieuwe Kerk te Amsterdam op 12 mei 1849*, aquarel op papier, 1849.
KONINKLIJKE VERZAMELINGEN, DEN HAAG

Op 21 september 1815 werd koning Willem I in Brussel ingehuldigd als soeverein vorst der Verenigde Nederlanden, nadat hij op 16 maart in Den Haag de koningstitel had aangenomen. Van deze gebeurtenis is een fraaie aquarel gemaakt door Pierre Jean Baptiste Leroy (1784-1862), die later ook in prentvorm is uitgegeven (afb. 12). In Brussel was op de Koningsplaats een waar kroningstheater opgebouwd, waar de koning ‘onder den blooten Hemel’, zoals de grondwet toen voorschreef, de eed heeft afgelegd. Op de voorgrond is het toegelopen publiek afgebeeld, wat door de inkleuring een fraai schouwspel oplevert. Anders is het wanneer op 28 november 1840 koning Willem II wordt ingehuldigd. Nicolaas Pieneman (1809-1860) heeft een zeer fors schilderij gemaakt van zijn eedaflegging in de Amsterdamse Nieuwe Kerk (afb. 13). De vorst staat te midden van zijn hofhouding terwijl hij de eed aflegt, de hermelijnen mantel over zijn schouder dragend. De Nieuwe Kerk is helemaal vol en boven de koning en zijn gezelschap is een baldakijn gebouwd. Voor de koning staat de zogenaamde credenstafel met de regalia, de kroon, rijksappel en scepter. De kerk is versierd met vlaggen en wapenschilden. Overigens heeft koning Willem II voor zijn inhuldiging nieuwe regalia laten maken, omdat hij die van zijn vader te eenvoudig vond. Na de inhuldiging van koning Wilhelmina in 1898 heeft Pieter de Josselin de Jong (1861-1906) een schilderij van die nieuwe regalia gemaakt (afb. 14).²⁵ Door het vroegtijdig overlijden van koning Willem II werd negen jaar later, op 12 mei 1849, koning Willem III ingehuldigd. Dit moment is door Johannes Bosboom (1817-1891) in 1851 in aquarel vastgelegd. Ook hier is de kerk weer voluit weergegeven, met een groots baldakijn waaronder koning Willem III staat (afb. 15). Waarom Bosboom deze aquarel twee jaar na de inhuldiging heeft

Afb. 16 Nicolaas van der Waay, *Vorstudie voor de eedaflegging van koning Wilhelmina in de Nieuwe Kerk in Amsterdam op 6 september 1898*, olieverf op doek, 1898.

AMSTERDAM MUSEUM

gemaakt, is vooralsnog niet bekend. Mogelijk heeft het te maken met zijn huwelijk op 3 april van dat jaar met de Alkmaarse schrijfster Anna Louisa Geertruida Toussaint (1812-1886). Zij had in 1849 een boek geschreven met de titel *Gedenkschrift van de inhuldiging des konings Willem III, binnen de hoofdstad des Rijks, 12 mei 1849*, dat officieel aan de vorst werd aangeboden. In dat boek wordt de inhuldiging uitvoerig beschreven. Aangezien het niet waarschijnlijk is dat Bosboom in de kerk aanwezig was, moet hij zich op een tot nog toe onbekend voorbeeld hebben gebaseerd.²⁶ De inhuldiging van koningin Wilhelmina op 6 september 1898 werd een groots evenement. Deze gebeurtenis is dan ook door meerdere kunstenaars vastgelegd. De dag voor de inhuldiging was er een intocht in de hoofdstad en op 9 september volgde een ‘plechtige intocht van Hare Majesteit in de Koninklijke Residentie’. Otto Eerelman heeft van de rijtoer in Amsterdam een indrukwekkend en groot schilderij gemaakt, waarop Wilhelmina en haar moeder, koningin Emma, gezeten in de Crème Calèche te zien zijn (pag. 150, afb. 2).²⁷ Op de achtergrond is het Paleis voor Volksvlijt aan het Frederiksplein te zien, dat in 1929 door brand zou worden verwoest. Hoewel het natuurlijk gaat om de Crème Calèche, wordt alle aandacht getrokken door de twee opperstalmeesters op de voorgrond, waarachter vier ordonnansofficieren rijden, gevolgd door de bevelhebbers van de ere-wacht. Dit schilderij heeft Eerelman overigens niet in opdracht van het Koninklijk Huis gemaakt.

Afb. 17 Arie Marinus Luyt, *Rijtoer van koningin Wilhelmina en koningin-regentes Emma door Den Haag op 9 september 1898*, olieverf op doek, ca. 1898.

PALEIS HET LOO, APELDOORN, LANGDURIG BRUIKLEEN VAN DE GESCHIEDKUNDIGE VERENIGING ORANJE-NASSAU

Een jaar later was het te zien in de Haagse kunsthandel Biesing.²⁸ Door toedoen van de kunsthandelaar werd het stuk met steun van enkele particulieren aangekocht en vervolgens geschonken aan het Rijksmuseum.

De ceremonie in de Nieuwe Kerk is vastgelegd door prof. Nicolaas van der Waay, die hiertoe opdracht had gekregen van koningin Wilhelmina (afb. 16).²⁹ Van der Waay had eerder de panelen van de Gouden Koets beschilderd en was dus geen onbekende aan het hof. Centraal onder de baldakijn staat koningin Wilhelmina met naast haar koningin-moeder Emma. Voor de hedendaagse kijker wellicht opvallend is, dat op het eerste plan een Indische vorst staat, naast Atjeh-veteraan luitenant-generaal Karel van der Heyden (1826-1900), adjudant in buitengewone dienst. Hij had de bijnaam ‘Kareltje éénoog’, wat als je goed kijkt ook op het schilderij te zien is.³⁰ De regalia liggen op een tafel voor de koningin. Van der Waay heeft het moment verbeeld, waarop koningin Wilhelmina de eed aflegt. ‘Dat oogenblik was onvergetelijk. Hoe stond Zij daar, de jonge Koningin, het gelaat vol hoogen ernst, imponeerend door de majesteit die van Haar uitging!’³¹

Van de intocht in Den Haag bevindt zich in de collectie van de GVON een vrolijk schilderij van de hand van Arie Marinus Luyt (1879-1951), waarop een stralende Wilhelmina en haar moeder in de Crème Calèche te zien zijn (afb. 17). Luyt heeft zijn schilderij gebaseerd op een foto. In de collectie

Afb. 18 **Eugène Rensburg, *Straatversiering ter gelegenheid van de inhuldiging van koningin Wilhelmina***, aquarel op papier, 1898.

PALEIS HET LOO, APELDOORN, LANGDURIG
BRUIKLEEN VAN DE GESCHIEDKUNDIGE
VERENIGING ORANJE-NASSAU

Afb. 19 **Johannes Jacobus Warnaar, *Praalwagen, symbool voor de stad Leiden, haar wijsheid en industrie***, aquarel op papier, 1898.

PALEIS HET LOO, APELDOORN, LANGDURIG
BRUIKLEEN VAN DE GESCHIEDKUNDIGE
VERENIGING ORANJE-NASSAU

Afb. 20 **Raden Basoeeki Abdullah, *Eedaflegging van koningin Juliana in de Nieuwe Kerk te Amsterdam op 6 september 1948***, olieverf op doek, 1949.

HUDIGE VERBLIJFPLAATS ONBEKEND

van de GVON zijn tien tekeningen die Eugène Rensburg (1872-1956) heeft gemaakt van de straatversiering die toen in Den Haag was aangebracht (afb. 18).³² In Leiden werd meerdere dagen feestgevierd, waarvan het ‘summum van alle feestviering de allegorische optocht’ was. ‘Deze optocht was in één woord door alle aangebrachte weelde en pracht schoon.’³³ Van deze optocht heeft de GVON vier aquarellen die Johannes Jacobus Warnaar (1868-1960) als ontwerptekeningen heeft gemaakt voor de praalwagens die meereden (afb. 19).³⁴

Op 6 september 1948 werd koningin Juliana ingehuldigd in de Nieuwe Kerk in Amsterdam. De kunstenaar Charles Hubert Eyck (1897-1983) kreeg van het ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen de opdracht om de eedaflegging vast te leggen.³⁵ Op dit grote, indrukwekkende schilderij, dat tegenwoordig in één van de zalen van Paleis Kneuterdijk hangt, zijn uitsluitend koningin Juliana en prins Bernhard afgebeeld. Eyck was bij de plechtigheid aanwezig en zat op het balkon, waar hij een paar schetsen maakte. Dit schilderij werd echter door kunstcritici zeer slecht ontvangen. Hierop zou Eyck andere kunstenaars hebben opgeroepen om het beter te doen. Raden Basoeeki Abdullah ging die uitdaging aan en maakte een even groot schilderij, dat in 2021 opdook op een veiling in Den Haag (afb. 20).³⁶ In de collectie van Paleis Het Loo zijn twee schilderijen die Elie Neuburger (1891-1972) van de inhuldiging en de eerste rijtoer van het koningspaar door

Afb. 21 Elie Neuburger, *Rijtoer van koningin Juliana en prins Bernhard door Amsterdam tijdens de inhuldiging op 6 september 1948*, olieverf op doek, 1949.

PALEIS HET LOO, APELDOORN

Amsterdam maakte (afb. 21). Hoewel deze stukken naar mijn mening niet van een grote artistieke getuigen, geeft met name het schilderij van de rijtoer toch wel een aardig beeld van deze 'stoet [die] ongetwijfeld de mooiste ruitersstoet [was] die Nederland sedert de inhuldiging van Koningin Wilhelmina gezien heeft.'³⁷ Koningin en prins zitten met de drie oudste prinsesjes in de Crème Calèche met op de voorgrond drie van de vijf aanwezige officieren van het Korps Gele Rijders te paard. De koningin was gekleed in een zalmkleurig gewaad en de prins in het gala-uniform van vice-admiraal.

Op 30 april 1980 werd koningin Beatrix als opvolgster van koningin Juliana in de Nieuwe Kerk ingehuldigd. Van deze gebeurtenis is geen officieel schilderij gemaakt. Ook toen haar zoon Willem-Alexander op 30 april 2013 werd ingehuldigd, kreeg geen enkele kunstenaar de opdracht om dit op doek vast te leggen. Kennelijk vonden zowel de regering als het Koninklijk Huis in 1980 en 2013 dat een fotoreportage toereikend was. Alsof het toenmalige bestuur van de GVON voorzag dat er geen opdracht zou worden verstrekt aan een kunstenaar, nodigde zij Diederick Kraaijeveld (1963) een jaar voor de inhuldiging uit een portret van de toekomstige koning te maken. Kraaijeveld maakt zijn portretten en andere kunstwerken van sloophout en voor deze bijzondere opdracht heeft hij hout gebruikt van drie fases uit het leven van de toekomstige koning. Zo is er hout verwerkt van het Vrijzinnig Christelijk Lyceum te Den Haag, de middelbare school van Willem-Alexander, de

Afb. 22 Hendrik Willem Cramer, *Eerstesteenlegging voor het Oosterdok te Amsterdam door Willem III, erfprins van Oranje*, olieverf op paneel, 1833.

PALEIS HET LOO, APELDOORN, LANGDURIG BRUIKLEEN VAN DE GESCHIEDKUNDIGE VERENIGING ORANJE-NASSAU

studentensociëteit Minerva in Leiden waar hij (evenals de kunstenaar) lid van is geweest, en het landgoed De Horsten, waarop het huis van de kroonprins staat (zie pag. 2).³⁸ Hoewel dit portret strikt genomen geen feestelijke gebeurtenis weergeeft, maar de aanleiding wel feestelijk is, en er van de inhuldiging geen geschilderde herinnering is, leek mij dit kunstwerk hier toch wel op zijn plaats.

Ceremoniële activiteiten

Toen prins Claus in 1999 gevraagd was het nieuwe hoofdkantoor van ABN AMRO te openen zei hij dat het doorknippen van linten tot zijn *core business* behoorde. Het vervullen van ceremoniële taken behoort sinds jaar en dag nu eenmaal tot een deel van de taken van de leden van het Koninklijk Huis. Dat zo'n plichtpleging soms wel heel jong wordt uitgeoefend, is vastgelegd op een zeer anekdotisch schilderij in de collectie van de GVON, dat de kunstenaar Hendrik Willem Cramer (1809-1874) in 1833 maakte van de eerstesteenlegging voor het Oosterdok te Amsterdam door de dertienjarige erfprins van Oranje, de latere koning Willem III (afb. 22). Centraal staat de kleine jongen, gekleed in een fantasie-uniform, met jonkvrouw Maria Cornelia van de Poll (1814-1854), die hem een schootsvel voordoet. Links van hem staan zijn broers prins Alexander (1818-1848), eveneens in uniform, en prins Hendrik (1820-1879). Geheel links staan de directeur van de Stads-waterwerken L.W.M. Klijn en de aannemer H. Wind.

Afb. 23 Jan Hoynck van Papendrecht, *Voorstudie voor de vaandeluitreiking door koningin Wilhelmina in tegenwoordigheid van koningin-regentes Emma op het Malieveld te Den Haag op 21 september 1893*, olieverf op doek, ca. 1895.

PALEIS HET LOO, APELDOORN, LANGDURIG BRUIKLEEN VAN DE GESCHIEDKUNDIGE VERENIGING ORANJE-NASSAU

Het uitreiken van vaandels aan regimenten behoort tot één van de belangrijke ceremoniële taken van een vorst. Een mooi voorbeeld in de collectie van de GVON is het schilderij – een voorstudie van een schilderij dat zich bevindt bij de Koninklijke Verzamelingen – die Jan Hoynck van Papendrecht omstreeks 1895 maakte van de vaandeluitreiking op 21 september 1893 op het Malieveld in Den Haag (afb. 23). Het is een fraai stukje militair vertoon, waar de bij uitstek militaire schilder Hoynck een meester in was. In de koets staan in het wit de jonge prinses Wilhelmina en naast haar koningin-regentes Emma. Op deze dag heeft de prinses maar liefst dertien vaandels uitgereikt. Het was het eerste officiële optreden van de toen dertien jaar oude Wilhelmina.³⁹ Naast het overhandigen van vaandels is ook het uitreiken van onderscheidingen door het staats-hoofd een mooi moment om vast te leggen. Op 6 juli 1895 vond op het Haagse Malieveld een grote ceremonie plaats waarin koningin Wilhelmina in bijzijn van koningin-regentes Emma het Indisch Leger huldigde en aan een aantal militairen de Militaire Willemsorde uitreikte. Deze ceremonie werd op het doek zeer kleurrijk en met veel oog voor detail vastgelegd door Mari ten Kate (1831-1910) (afb. 24).⁴⁰ Het was nog geen twee jaar nadat de beide koninginnen de nieuwe vaandels op het Malieveld hadden uitgereikt. In het *Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage* van 8 juli 1895 werd de ceremonie beschreven:

Thans gold de luisterrijke wapenschouwing in de tegenwoordigheid van beide Vorstinnen, het beloonen en huldigen van de dapperen die op de bloedige slagvelden in het verre Oosten pal hebben gestaan voor de eer van de vlag, symbool van trouw aan Koningin en Vaderland. Groot is voor den onversaagden krijger de onderscheiding, het kruis voor moed, trouw en beleid te worden gekeurd. Verheven er wordt haar

Afb. 24 Johan Mari Henri ten Kate, *Uitreiking door koningin Wilhelmina van de Militaire Willemsorde en andere onderscheidingen op het Malieveld te Den Haag op 6 juli 1895*, olieverf op doek, 1895.

RIJKSMUSEUM, AMSTERDAM, IN LANGDURIG BRUIKLEEN VAN DE KONINKLIJKE VERZAMELINGEN, DEN HAAG

karakter door de in deze eeuw hoogst zeldzame gebeurtenis dat het Hoofd van den Staat 't ridderteken op de borst van den uitverkoren held hecht.⁴¹

Op het Malieveld was een indrukwekkende, uit drie delen bestaande tribune opgericht, die was ontworpen door de kapitein der genie Leendert Johannes Hioolen (1846-1897). Boven het middenvak, waar beide vorstinnen stonden, prijkte in een cirkel HULDE AAN DE INLANDSCHE MANSCHAPPEN met erboven de Nederlandse leeuw. Links stonden de namen van de diverse gebieden waar gevochten was: SAMALANGAN, ATJEH, TAMIANG, BALI en naast het centrale deel LOMBOK, waar weer naast, hier niet zichtbaar, TJAKRANEGARA en MATARAM stond. Deze namen verwezen naar de krijgsverrichtingen op Bali en in Boni in de jaren 1847-1859 en de militaire acties in de jaren 1865-1895. Tussen TAMIANG en BALI is de Militaire Willemsorde afgebeeld. Voor het voorfront staan masten met schilden, waarop de belangrijkste eilanden van de Indische archipel genoemd worden. De zijvakken van de tribune waren bestemd voor:

Kamerheeren en Adjudanten van wijlen Z.M. den Koning of van H.M. in buitengewonen dienst, de Ministers, de leden der beide Kamers der Staten-Generaal, de leden van de Hooge Staatscolleges en andere genoodigde Autoriteiten, de ridders van de Militaire Willemsorde en de dragers van het eereteeken voor eervolle vermelding.

Aan de voet van de trap, die leidt naar de beide koninginnen, staat een groepje met onder anderen matrozen van de Koninklijke Marine. Op het podium staat als eerste adjudant-generaal van de koningin jhr. Gustave Marie Verspyck (1822-1909) opgesteld, die de koningin terzijde stond en aan-

kondigde wie gedecoreerd werd. Ten Kate heeft het moment weergegeven waarop eerste luitenant-generaal Jacobus Augustinus Vetter (1837-1907) door de koningin wordt bevorderd tot Commandeur in de Militaire Willemsorde. Zij spelt hiertoe het kruis op, dat wordt gedragen onder de kraagopening.⁴² Na Vetter werden twaalf officieren benoemd tot Ridder vierde klasse der Militaire Willemsorde. Voorts kreeg luitenant-kolonel Wilhelm Christiaan Nieuwenhuijzen (1847-1913) een eresabel uitgereikt en werd een groot aantal officieren, onderofficieren en soldaten begiftigd met het ereteken voor eervolle vermelding of het ereteken voor belangrijke krijgsverrichtingen. Ook werd nog een aantal zogenaamde expeditiekruizen uitgereikt voor krijgsverrichtingen op Atjeh. Na de ceremonie richtte de koningin-regentes het woord tot de gedecoreerden, wenste hen geluk en zei:

Gij hebt die onderscheiding verdiend. In moeilijke oogenblikken hebt gij bloed en leven veil gehad voor Koningin en Vaderland, en met uw kameraden van Leger en Vloot nieuwe glorievolle bladen toegevoegd aan de geschiedenis van het Nederlandsch-Indische Leger. Mede uit naam van uwer jonge Koningin breng ik hulde aan dat Leger, dat in Atjeh, op Lombok en waar ook vroeger in Indië zij te diensten werden gevraagd, zoo vele schitterende bewijzen gaf van plichtsbef, zelfverloochening en doodsverachting.

Van andere uitreikingen van de Militaire Willemsorde, die in vroeger tijden hoogstzelden door het staatshoofd werd uitgereikt, zijn mij geen geschilderde voorstellingen bekend. De recente uitreikingen van de Militaire Willemsorde door koningin Beatrix en koning Willem-Alexander in respectievelijk 2009, 2014 en 2018 zijn uitsluitend op de gevoelige plaat vastgelegd. ‘Hoek van Holland 21 Febr. Een ramp, zóó ontzettend als welke hedenochtend hier in de vroegte heeft plaats gehad, kan zelfs de oudste inwoner van dit dorp zich niet herinneren.’⁴³ Het gaat hier om het s.s. Berlin, de veerboot tussen Harwich en Hoek van Holland, die in de vroege ochtend van 22 februari 1907 door de zware storm was vastgelopen op de Noorderpier. Vrij snel voer de reddingsboot President van Heel uit, maar dat schip moest vanwege een eigen mankement terugvaren. Het drama werd nog groter, toen het schip met circa 100 passagiers en 53 bemanningsleden in tweeën brak en vrijwel iedereen verdronk. Er volgden diverse reddingspogingen, allen zonder succes. De volgende dag bleef men reddingspogingen verrichten. ‘Om kwart over twee [in de middag] was de toestand van de “Berlin” nog onveranderd. Prins Hendrik voer met de stoomloodsboot “Jan Spanjaard” zoo dicht mogelijk naar het wrak.’ Uiteindelijk slaagden enkele loodsleerlingen erin toch nog elf personen te redden. Op 25 februari werd het s.s. Berlin geborgen; 129 van de 148 opvarenden waren omgekomen. Nog het hele voorjaar van 1907 maakten de kranten melding van aangespoelde lijken. Voor zijn persoonlijke, actieve betrokkenheid bij deze ramp kreeg prins Hendrik uit binnen- en buitenland tal van felicitaties uit alle lagen van de bevolking.⁴⁴ Ook kreeg de prins een album aangeboden, dat een gedicht bevatte, dat mej. J.P.A. van den Broeke uit Driebergen op 27 februari 1907 in sierlijke letters had geschreven:

Aan Z.K.H. Prins Hendrik

Welke Schoone daden!
Men immer heeft gezien.
Gij ging slechts Uw hart te rade
Om in gevaar Uw hulp te bien.

Gij hadt geen vrees voor wind of storm
Uw bijzijn gaf den wakk’ren redder moed.
Gaf aan hun streven meerder vorm

Afb. 25 Jan Hoynck van Papendrecht, *Uitreiking door prins Hendrik van koninklijke onderscheidingen aan reddingswerkers s.s. Berlin*, aquarel op papier, 1907. KONINKLIJKE VERZAMELINGEN, DEN HAAG

En tartten storm en vloed.

Uw heldenmoed zij hier geprezen!
Voor Jong Holland groot en klein
Moet thans de roepstem wezen:
Wij willen als de Prins, zoö moedig zijn.⁴⁵

De prins ging zelf ook over tot een huldeblijk en huldigde op 4 maart van dat jaar op het dek van de Hellevoetsluis de redders met eretekenen in diverse graden van de Huisorde van Oranje. Hij verrichtte deze taak in aanwezigheid van zijn moeder en de griffier der Huisorde, prof.dr. Frederik Jan Louis Krämer (1850-1920). Ook was zijn adjudant jhr. Cornelis Lubertus van Suchtelen van de Haare (1860-1943) aanwezig. Toen het gezelschap goed en wel geïnstalleerd was, nam de prins

zichtbaar ontroerd plaats binnen de kring van de bemanning en sprak met ferme ernstige stem, duidelijk en eenvoudig: De 22^e Februari is voor het geheele Nederlandsche volk een dag van groote droefheid en rouw. Wij hebben dien dag te zamen veel doorleefd en doorstaan. Ik ben er zelf getuige van geweest dat jelui je leven hebt gewaagd voor de schipbreukelingen. Daarom heeft de Koningin gedacht daaraan voor u een blijvende herinnering te verbinden door u te decoreeren met de Huisorde van Oranje. Het verheugt mij, u thans die onderscheidingen te kunnen uitreiken.⁴⁶

Van deze uitreiking heeft Hoynck van Papendrecht een aquarel gemaakt (afb. 25).⁴⁷ De kunstenaar heeft een moment gekozen waarop een aantal van de aanwezigen al gedecoreerd is en een matroos

Afb. 26 Jan Hoynck van Papendrecht, *Defilé van het Regiment Grenadiers en Jagers voor koningin Wilhelmina en koningin-regentes Emma op het Verversingskanaal te Den Haag op 14 februari 1895*, olieverf op doek, 1899

NATIONAAL MILITAIR MUSEUM, SOESTERBERG, LANGDURIG BRUIKLEEN VAN DE KONINKLIJKE VERZAMELINGEN, DEN HAAG

zijn eremedaille in zilver van de prins ontvangt. Op de voorgrond links kijken twee gedecoreerden naar hun onderscheiding. Achter de prins, die gekleed is in het uniform van vice-admiraal, staat vermoedelijk de griffier van de Huisorde, in een jas met een bonten kraag en met een hoge hoed op; hij reikt immers de onderscheidingen aan. Geheel links staat in ambtskostuum de burgemeester van 's-Gravenzande, waar Hoek van Holland onder viel, mr. Jan Brunt Jz (1872-1950). Voor hem leest de adjudant van de prins de namen van de gedecoreerden voor. Wat over is van het s.s. Berlin ligt op de achtergrond in het dok.

Tot de verdere taken van een staatshoofd behoort ook het afnemen van defilés. Een wel heel bijzonder defilé vond plaats op 14 februari 1895, toen de jonge koningin Wilhelmina samen met haar moeder koningin-regentes Emma op het bevroren Haagse Verversingskanaal het Regiment Grenadiers en Jagers te schaats aan zich voorbij zag trekken (afb. 26).⁴⁸ In 1935 bezocht koningin Wilhel-

mina de Landstormdag op landgoed De Schaffelaar in Barneveld. Bij die gelegenheid nam zij ook een defilé af. Van dit defilé heeft Willy Sluiter in 1936 een schilderij gemaakt, dat zich thans ook in de Koninklijke Verzamelingen bevindt.⁴⁹

Tot slot

Op 30 april 1927 werd in Den Haag de achttiende verjaardag van Prinses Juliana gevierd. Er vonden de hele dag tal van festiviteiten plaats. ’s Avonds was er een avondfeest op de Hofvijver,

die sprookjesachtig was verlicht door gloeilampen, terwijl rondom vlak boven het water duizenden oranjeballons in de boomen van den Vijverberg en in het welig struikgewas van het eilandje hingen. Oud-Hollandsche sloepen, waarin roemruchte admiraals gezeten waren, voeren in den vijver rond, terwijl zoeklichten hun stralen over het water deden spelen. Lustig speelde de muziek der militaire kapel en zangers hieven welbekende volksliederen aan. Onder kanongebulder werd de standaard van Juliana op het eilandje geheschen en uit honderden kelen werd de koninklijk familie toegejuicht. Een dichte mensen-menigte wandelde rondom den vijver – stilstaan was verboden – en zag hoe Juliana met haar koninklijke ouders rondvoer op den vijver.⁵⁰

Het moet een prachtig spektakel zijn geweest. Een aardig schilderij van de hand van Otto Hendrik Kuijck (1891-1978) geeft hier een kleurrijk beeld van. Op de voorgrond varen sloepen, afgebeeld bij het eilandje in de Hofvijver, met op de achtergrond de gebouwen van het Binnenhof (afb. 27).⁵¹ Dit werk van Kuijck is een van de vele voorbeelden uit de rijke GVON-collectie, waarop een feestelijk moment uit het leven van de Oranjes is te zien. Dergelijke hoogtepunten werden in het verleden vaak op schilderijen en tekeningen vastgelegd. In de tweede helft van de twintigste eeuw lijkt daaraan een einde te zijn gekomen. Hopelijk zullen er de komende jaren nog vele fraaie aanwinsten volgen, zodat de GVON-collectie nog gevarieerder wordt dan deze al is. Nu viert de vereniging feest. Op de Hofvijver zal er wel geen spektakel worden gehouden, maar met dit schilderij van Kuijck als afsluiting wordt dit feest wel luister bijgezet.

Noten

* Graag dank ik de directie en de medewerkers van de Koninklijke Verzamelingen voor de toestemming het archief te mogen raadplegen en voor hun medewerking bij het vinden van relevante informatie en het verstrekken van afbeeldingen. Een speciaal woord van dank past Lisa Veenstra, conservator Kunstverzamelingen, die mij zeer veel informatie heeft gegeven die niet via de website verkregen kon worden. Ook wil ik Angelique van den Eerenbeemd, medewerker beeld van Paleis Het Loo, hartelijk dank voor haar medewerking in het verstrekken van gegevens en foto's van de diverse werken die daar worden bewaard.

1 George Sanders, *Oranjepeningen in Paleis Het Loo, met een catalogus van de penningcollectie*

van de Geschiedkundige Vereniging Oranje-Nassau = *Jaarboek Oranje-Nassau Museum* 2004/2005 (Rotterdam en Gronsveld 2006).

2 Voor de totstandkoming van de collectie zie: C.A. Tamse, 'Van Vereeniging Oranje-Nassau Museum tot Geschiedkundige Vereniging Oranje-Nassau (1923-1998)', in: Marieke Spliethoff en L.J. van der Klooster, *De verzamelingen van de Geschiedkundige Vereniging Oranje-Nassau in Paleis Het Loo. Catalogus van schilderijen = Jaarboek Oranje-Nassau Museum 1998/1999* (Rotterdam en Gronsveld 1999) 9-23, alsook mijn artikel: 'De opening van het Oranje-Nassau Museum in 1926', *Jaarboek Oranje-Nassau 2016* (Den Haag 2016) 117-125.

Afb. 27 Otto Hendrik Kuijck, *Avondfeest op de Hofvijver aan de Vijverberg te Den Haag, aangeboden door de Nederlandse regering aan prinses Juliana ter gelegenheid van haar 18de verjaardag op 30 april 1927*, olieverf op paneel, 1927.

PALEIS HET LOO, APELDOORN, LANGDURIG BRUIKLEEN VAN DE GESCHIEDKUNDIGE VERENIGING ORANJE-NASSAU

3 Voor nadere gegevens over de schilderijen zie: Spliethoff en Van der Klooster, *De verzamelingen*. Het betreft hier de catalogusnummers 13, 21, 27, 34, 46, 102 en 108. Voor de tekeningen zie: Quirine van der Meer Mohr, met medewerking van Marieke Spliethoff, *Uitgelicht. Catalogus van tekeningen, aquarellen en gouaches. De verzameling van de Geschiedkundige Vereniging Oranje-Nassau op Paleis Het Loo Nationaal Museum* (Den Haag 2012). Het betreft de catalogusnummers 86-95 en 113-116.

4 Guido Jansen, 'De vergankelijke glorie van Matthijs van Bree (1773-1839)', *Oud Holland* 95 (1981) 228-254, aldaar 230.

5 Voor een foto van dit schilderij zie de website van het Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis RKD - Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, IB nr. 94442.

6 Zie ook: Harry J. Kraaij, *Otto Eerelman. Groninger kunstenaar 1839-1926* (Schiedam 2012) 131, met afb.

7 In het archief van de grootmeester is een geschreven notitie op briefpapier van de secretarie van H.M. de Koningin, waarop de namen staan en waarop die van jhr. S.M.S. de Ranitz is doorgehaald (Koninklijke Verzamelingen (KV), Den Haag, Grootmeester en (opper) ceremoniemeester, E18a, inv.nr. D14. Onder een

- streep staat bovendien: ‘gaarne: Willy Martens, Mesdag [doorgehaald] Israëls’. Aangezien Isaac Israëls in 1899 in Parijs woonde, zal hier zijn vader Jozef zijn bedoeld. In dit archief bevinden zich ook plattegronden van de kerk, waarop in kleur is aangegeven waar men zat. De kunstenaars zaten in het bruin gekleurde vak. Zie ook: J.A.C. Bartels, *Jan Hoynck van Papendrecht 1858-1933* (Amsterdam 1986) 39, met afb. op p. 99.
- 8 Jan Hoynck van Papendrecht, *De doop van prinses Juliana in de Willemskerk te ’s-Gravenhage, 5 juni 1909*, aquarel, 416 x 456 mm, ca. 1909. Haags Gemeentearchief, Den Haag, Collectie prenten, identificatienummer z.gr. 1108.
 - 9 *De Nederlander*, 5-6-1909.
 - 10 In de collectie van de Brantsen van de Zyp Stichting, in bruikleen aan de stichting Geldersch Landschap & Kasteelen, is een tekening door de verder onbekende kunstenaar F. de Hanen, in penseel en met wit gehoogd, van de binnenkomst van de dopeling, die gedragen wordt door koningin Wilhelmina (inv.nr. 3515, Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis RKD - Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, IB nr. 83582).
 - 11 Jan Willem Pieneman, *Huwelijksportret van koning Willem II en Anna Paulowna*, olieverf op paneel, 37 x 30 cm, 1816. Stadsmuseum Tilburg, langdurig bruikleen van het Regionaal Archief Tilburg, inv.nr. 0-02.
 - 12 *Plattegrond van de Grote Kerk in Den Haag met genodigden voor het huwelijk van koningin Wilhelmina, 7 februari 1901*, inkt op papier, 71,5 x 50,5 cm, 1901. KV, Wilhelmina, koningin der Nederlanden, A50, inv.nr. I Ib-18-01.
 - 13 Kraaij, *Otto Eerelman*, 138-140. In de Koninklijke Verzamelingen wordt een dossier bewaard met foto’s en informatie die de kunstenaar ter beschikking is gesteld (KV, Wilhelmina, koningin der Nederlanden, A50, inv.nr. I Ib-20).
 - 14 Het blad is onderdeel van een reeks van twaalf of vijftien tekeningen die van de feestelijkheden zijn gemaakt in opdracht van *Elsevier’s Geïllustreerd Maandschrift*.
 - 15 Zie ook: Germa van Heerbeek, *Piet van der Hem 1885-1961* (Leeuwarden 1987) 79.
 - 16 Piet van der Hem, *Portret van koningin Wilhelmina, prins Hendrik van Mecklenburg-Schwerin en prinses Juliana*, olieverf op doek, 206 x 168 cm, 1926. Paleis Het Loo, Apeldoorn, in langdurig bruikleen van de Koninklijke Verzamelingen, inv.nr. SC/0423. Heerbeek, *Piet van der Hem*, 71, 79, met afb. op p. 72.
 - 17 Heerbeek, *Piet van der Hem*, 79.
 - 18 In *De Volkskrant* van 7 januari 1937 staat een zeer gedetailleerd verslag van zowel het burgerlijk als het kerkelijk huwelijk, waarin ook een groot deel van de genodigden wordt genoemd.
 - 19 Zie: Jim van der Meer Mohr, ‘De Oranjeschilderijen, -aquarellen, -pastels en -tekeningen van Willy Sluiter’, *Jaarboek Oranje-Nassau 2019* (Den Haag 2019) 123-151, aldaar 133, 134, met afb. en 147, nrs. 25 en 26. Ook Antoon van Welie (1866-1956) heeft een aantal feestelijke gebeurtenissen geschilderd. Zie hierover: Jim van der Meer Mohr, ‘De Oranjeschilderijen van de Haagse society-schilder Antoon van Welie’, *Jaarboek Oranje-Nassau Museum 2007* (Rotterdam en Gronsveld 2008) 78-91.
 - 20 *Algemeen Handelsblad*, 22-3-1966.
 - 21 Ibidem.
 - 22 Deze schets is in 2012 aan Paleis Het Loo geschonken. Als opgerold doek heeft de toenmalige conservator Marieke Spliethoff het in Parijs in ontvangst mogen nemen ten huize van de kleindochter, mevrouw A.M. Eschauzier. Deze kleindochter wist te vertellen dat het nooit voltooid was vanwege de ziekte van haar grootvader, zo vertelde Marieke Spliethoff mij op 2 september 2022. Zie ook: *Jaarverslag Paleis Het Loo* (2012) 31.
 - 23 *Leeuwarder Courant*, 11-3-1966.
 - 24 Hans Righart, *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict* (Amsterdam 1995) 211.
 - 25 De informatie over de regalia is ontleend aan de website van de Koninklijke Verzamelingen.
 - 26 C.H. Dinkelaar en D.L. Kaatman, *Johannes Bosboom (1817-1891). Schilder van licht, schaduw en kleur* (Laren 1999) 59 en 71, nt. 1. De auteurs geven geen verklaring voor de totstandkoming van deze aquarel.
 - 27 Zie ook: Kraaij, *Otto Eerelman*, 134-136.
 - 28 *Algemeen Handelsblad*, 19-4-1899, Avondblad, Tweede Blad, Haagsche Kroniek.
 - 29 Een voorstudie voor dit schilderij is te vinden in de collectie van het Amsterdam Museum,

- inv.nr. SA 608.
- 30 Zie voor een gedetailleerde orde van dienst: *De Tijd*, 10-8-1898.
 - 31 *Het Nederlandsch Dagblad*, 7-9-1898.
 - 32 Van der Meer Mohr, *Uitgelicht*, 87-89, nrs. 86-95.
 - 33 *Dagblad van Zuid-Holland en ’s-Gravenhage*, 24-9-1898.
 - 34 Van der Meer Mohr, *Uitgelicht*, 100-102, nrs. 113-116.
 - 35 Zie o.a. *De Volkskrant*, 11-8-1948.
 - 36 Marieke Spliethoff, *Juliana in beeld. Traditie en vernieuwing in de Nederlandse portretkunst van de twintigste eeuw* (Apeldoorn 2009) 22, stelt hier dat niemand een poging heeft gedaan een ander schilderij te maken, maar dat blijkt dus niet te kloppen. Het schilderij van Raden Basoeeki Abdullah (1915-1993), olieverf op doek, 200 x 300 cm, 1949, is geveild bij het Haagse Venduehuis der Notarissen, 18 april 2020, lot nr. 63. Een jaar later, op 25 april 2021, is het schilderij in Jakarta opnieuw geveild. Zie over dit schilderij: F. Leidelmeijer en C. Vellinga, *Basoeeki Abdullah in Den Haag* (Den Haag 2019) 45.
 - 37 *Nieuwe Courant*, 7-9-1948.
 - 38 Het hout uit De Horsten is destijds door mij geleverd; ik betrok mijn hardhout indertijd van iemand die het recht van kap in De Horsten had. Kraaijeveld heeft mij toen verteld dat hij ook hout van het Vrijzinnig Christelijk Lyceum en Minerva ging regelen.
 - 39 Voor een uitgebreidere beschrijving van de picturale traditie bij het uitreiken van vaandels zie: Jim van der Meer Mohr, ‘*De vaandeluitreiking door koningin Wilhelmina aan het Korps Mariniers* op 16 september 1929, getekend door Menno van Meeteren Brouwer’, *Jaarboek Oranje-Nassau 2021-2022* (Den Haag 2022) 117-125.
 - 40 Dit schilderij staat te boek als *Uitreiking van het Lombokkruis*, maar deze titel klopt niet. Het betreft hier de Militaire Willemsorde en andere onderscheidingen, zoals uitvoerig wordt beschreven in het hieronder aangehaalde krantenartikel. Veel van de gedecoreerden ontvingen de Willemsorde wel voor hun verrichtingen tijdens de Lombok-Expeditie in 1894.
 - 41 Het *Dagblad van Zuid-Holland en ’s-Graven-*

- hage* van 8-7-1895 geeft onder de titel ‘Het Militair Ridderfeest’ een uitvoerig verslag van de hele ceremonie, de aanwezigen, de opstellingen, et cetera. Hier heb ik bij de beschrijving van het schilderij dankbaar gebruik van gemaakt. Zie ook: J.R. van der Neut, *De Lombok-expeditie van 1894. Van MWO tot Herinneringspenning* (Zwaag 2010) 120-127.
- 42 Graag dank ik dr. L.Ph. Sloos, senior-conservator Korpora, Erfgoed Publieke Veiligheid, Apeldoorn, voor zijn hulp bij het identificeren van de hoofdfiguren op het podium en het verstrekken van aanvullende informatie.
 - 43 *De Avondpost*, 22-02-1907. Zie ook de online-versie van Historisch Hoek van Holland, een digitale tijdlijn van het Historisch Genootschap Hoek van Holland: <https://historischhoekvanholland.nl/?p=1377> (laatst geraadpleegd op 16 september 2022).
 - 44 Deze stukken worden bewaard in de Koninklijke Verzamelingen: KV, Hendrik, prins der Nederlanden, inv.nr. XIV-38, nrs. 170 en 278.
 - 45 KV, Hendrik, prins der Nederlanden, A51, inv.nr. VIII-4.
 - 46 *Nieuwe Courant*, 4-3-1907.
 - 47 Zie ook: Bartels, *Jan Hoynck van Papendrecht*, 35 en afb. op p. 95. Als correspondent van *The Daily Telegraph* heeft Hoynck van deze ramp en ook van de overhandiging van de onderscheidingen diverse tekeningen gemaakt, die in deze krant zijn opgenomen. Met dank aan Jacques Bartels, die mij hierop attendeerde.
 - 48 In de online collectiedatabase van het Nationaal Militair Museum zijn veel aanwezigen aan weerszijden van de majesteiten geïdentificeerd. Bartels, *Jan Hoynck van Papendrecht*, 83.
 - 49 Van der Meer Mohr, ‘De Oranje-schilderijen’, 133, met afb. en 146.
 - 50 *De Sumatra Post*, 2-5-1927. Tal van kranten doen verslag van deze dag alsook van de voorbereidingen van dit feest, maar ik vond het wel zo aardig om juist een krant uit voormalig Nederlands-Indië aan te halen en daarmee te onderstrepen hoe ook daar werd meegeleefd.
 - 51 In de Koninklijke Verzamelingen een schilderij te vinden dat Han van Meegeren (1880-1947) van dit feest heeft gemaakt (KV, inv.nr. SC-0986).